

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2162>

Number: 24 , p. 517-526, Spring 2014

TARİHİ ROMAN KAVRAMI VE KIRGIZ TARİHİ ROMANI ÜZERİNE*

*HISTORICAL NOVEL CONCEPT AND KYRGYZ
HISTORICAL NOVELS*

Dr. Halit AŞLAR

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü

Özet

Tarihi roman günümüzün en çok ilgi gören roman türlerinden biridir. Modern anlamda tarihi romanın ortaya çıkışı Walter Scott'la (1771-1832) olmuştur. Sovyetler Birliği'nde yeni tarihi roman anlayışı Ekim devriminden sonra, toplumun yeniden inşası sürecinde ortaya çıkmıştır. Sovyet tarihi romanı bu süreçte resmi ideoloji ile çok sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. SSCB'de bulunan halkların tarihi romana olan ilgisi özellikle 1960'lardan sonra büyük bir artış göstermiştir. Rus edebiyatı kendi iç dinamikleriyle dünya edebiyatında saygın bir yer kazanmış, bir ekol oluşturmuş ve çağdaş Kırgız edebiyatını önemli derecede etkilemiştir. Rus edebiyat biliminin genel prensiplerini Kırgız yazarlar, eleştirmenler ve edebiyat bilimciler benimsemiş ve çalışmalarında uygulamışlardır. Çağdaş Kırgız edebiyatında tarihi roman türü geç gelişmiştir. Çağdaş Kırgız edebiyatının ilk tarihi romanı *Sıngan Kılıç* olarak kabul edilmektedir. Bu eserden önce yazılan bazı tarihi konulu romanların tarihi olup olmadıkları tartışmalıdır. 1991'de Kırgızistan bağımsız bir devlet olduktan sonra ise Kırgız yazarların tarihi roman türüne büyük ilgi gösterdikleri ve özellikle tarihi biyografik denilebilecek romanlar kaleme aldıkları görülür. 1991'den sonra yazılan Kırgız tarihi biyografik romanların genellikle SSCB döneminde mevcut siyasi yapının yasakladığı yakın Türkistan tarihinde Kırgız halkı için bağımsızlık mücadelesi vermiş şahsiyetler hakkında yazıldığı

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

görülmektedir. Bu romanlar bir yandan Kırgız edebiyatında yeni bir türün ortaya çıkmasını sağlarken diğer yandan geçmişte yasaklanmış halk kahramanlarını aklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi roman, Sovyet Edebiyatı, Çağdaş Kırgız edebiyatı

Abstract

Historical novels are one of the most popular novel genres currently. Historical novels, as they are currently recognized, can be said to have begun with the works of Sir Walter Scott (1771-1832). New understanding of the historical novel in the Soviet Union after the October revolution, society has emerged in the process of rebuilding. Soviet historical novel in this process has been in a very tight relation with the official ideology. In the former Soviet Union, a large surge of interest in historical novels was after the 1960s. The Russian literature with its own internal dynamics have gained a respectable place in world literature, and contemporary Kyrgyz literature has established a new standard has been significantly affected. Kyrgyz Russian literature, the general principles of science writers, literary critics and scientists have adopted and applied in studies. Historical novels in the contemporary Kyrgyz literature developed after this period. "Syngan Kylych" is supposedly the first contemporary Kyrgyz historical novel. Earlier novels with some characteristics of that genre existed, but it is disputable whether they were full-fledged historical novels. After Kyrgyzstan gained its independence in 1991, Kyrgyz writers began to display interest in this literary genre and started to create mainly historical biographies describing figures who had been struggling for independence of the Kyrgyz people in the early history of Turkistan, which was previously abandoned by the Soviet Union policy.

Key Words: Historical novel, Soviet Literature, Contemporary Kyrgyz Literature

Giriş

Edebiyat ve tarih, sosyal alanda yer alan, birbiri ile bağlantılı, ancak aynı zamanda farklı iki bilim dalıdır. Roman sanatı üzerine çalışmalarıyla tanınan Şerif Aktaş roman ile tarihi kesin çizgileriyle birbirinden şöyle ayırır: "En gerçekçi olduğu iddia edilen edebî eserler dahi yaşanmış değil, gerçeğe uygun olanı dikkatlere sunar." (Aktaş, 1991: 14).

Birçok edebiyat bilimci tarihi romanın 'kurucusunun' Walter Scott (1771-1832) olduğunu belirtir. Tarihi roman tanımlarının çoğu Walter Scott'ın romanlarından yola çıkılarak yapılmaya çalışılmıştır.

Göğebakan, "Tarihi roman, herhangi bir tarihsel dönemi ya da olayı gerçeğe yakın, ama sanatsal bir biçimde aktaran bir roman türüdür." (Göğebakan, 2004: 15) şeklinde bir tanım yapar. Özön tarihi romanı "Geçmiş yüzyıllarda oluyormuş gibi

birtakım olaylar icat etmek, bu olaylara çerçeve olarak bir çağın olaylarını ve yaşayışını vererek, hayalî kahramanlara gerçek süsü vermek, böylelikle tarih ve romanın ayrı ayrı uyandıracağı ilgiyi sağlamak demek olan tarihî roman, romantizmin meydana getirip, usûl, kural ve geleneğini kurduğu bir çeşittir." (Özön, 1985: 25.) şeklinde tanımlanmaktadır.

Boynukara, "Modern Eleştiri Terimleri" isimli eserinde tarihi romanı şöyle tanımlar: "Yazıldığı zamanla ilişkili olarak, 'tarihî' olan bir zaman kesiti içerisine yerleştirilmiş romanlara verilen addır. Anlatımda geçmiş zaman kipi kullanılabilceği gibi, anlatım, eserin geçmişte veya arada bir zamanda yazıldığını ima edecek tarzda, bir başka zaman kipine de dayanabilir. Konusu hem toplumsal, hem de bireysel olabilir. Kahraman ya geçmişte yaşamış gerçek veya geçmiş olayları yaşamış kurgusal bir kişi olabilir." (Boynukara, 1993: 228)

Bu tanımlara daha birçok tanım eklenebilir. Bu tanımların ortak noktası, tarihi romanların geçmiş zamana odaklı fiktif bir anlatı olduğudur.

Tural ise tarihi romanla ilgili fikrini şu şekilde özetler: "Yazarı tarafından gözlenmemiş bir devri, tarihî hakikatlere sadık kalarak anlatan romanlara tarihî roman adı verilir." (Tural, 2003: 241). Tural'ın "yazarı tarafından gözlenmemiş bir devri" ifadesi, Kırgız edebiyatı çerçevesinde düşünüldüğünde, tartışma konusu oluşturur. Örneğin Kırgız tarihinde önemli bir yeri olan 1916 Ürkün isyanına bizzat katılıp halkla birlikte Çin'e göç eden Kırgızların arasında yer alan yazar ve şair Mukay Elebayev *Uzak Col* adlı romanında bu olayı kendi ailesini merkez alarak anlatmıştır. *Uzak Col* Kırgız edebiyatında bazı çevreler tarafından tarihi roman olarak nitelendirilmiştir. Ancak bizim fikrimize göre de *Uzak Col* ve aynı durumda olan *Kanduu Cıldar* gibi yazarlarının anlattığı olayları gözlemlediği romanlar tarihi roman özellikleri taşımamaktadır.

Tarihi romanın diğer bir meselesi ise olayın gerçekleştiği tarihle yazarın onu bir yazınsal malzeme haline getirdiği tarih arasındaki zaman aralığıdır. Scott'ın tarihi romanlarında yaklaşık 60-70 yıllık bir zaman aralığı tercih edilmiştir. Ancak birçok tarihi roman yazarının buna fazlaca dikkat etmediklerini söylemek gerekmektedir.

1. Sovyet-Rus Edebiyatında Tarihi Roman Türü ve Kırgız Edebiyatına Etkisi

Rus edebiyatı kendi iç dinamikleriyle dünya edebiyatında saygın bir yer kazanmış, bir ekol oluşturmuş ve çağdaş Kırgız edebiyatını önemli derecede etkilemiştir. Rus edebiyat biliminin genel prensiplerini Kırgız yazarlar, eleştirmenler ve edebiyat bilimciler benimsemiş ve çalışmalarında uygulamışlardır. Dolayısıyla çağdaş Kırgız edebiyatıyla ilgili yapılacak teorik çalışmalarda Rus ve Sovyet edebiyatındaki gelişmeler göz önünde bulundurulmadan çağdaş Kırgız edebiyatı yetkin bir şekilde incelenemez, kanısındayız. Bu sebeple bu önemli ekolün roman ve tarihi roman türüyle ilgili görüşlerinden ana hatlarıyla bahsetmek yerinde olacaktır.

1930'lu yıllarda Sovyet edebiyatında tarihi roman kavramıyla ilgili kaleme alınan makalelerde türün en önemli unsurunun tarihi kişilik olduğu vurgulanır. Serebryanskiy bu hususta şöyle der: "Eserin tarihi olması için sadece konusu değil, onun kahramanları da tarihi insanlar olmalıdır." (Serebryanskiy, 1936: 153; aktaran Kul'taeva, 2007: 15).

Sovyetler Birliğinde yeni tarihi roman anlayışı Ekim devriminden sonra, toplumun yeniden inşası sürecinde ortaya çıkmıştır. Sovyet tarihi romanı bu süreçte resmi ideoloji ile çok sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur.

1930'lu yılların edebiyatında epik kavramlara bir yönelim gözlenir. A. Tolstoy *Petr Perviy* (I. Petro) romanıyla Sovyet tarihi romanının arayışlarına yön vermiş ve bu alanda çok önemli bir adım atmıştır. (Murzaahmedova, 2010: 17). 1940 ve 1950'li yıllarda ise tarihi roman türünün temelini tarihi kişiliklerin değil, halkın kaderini belirleyen tarihi vakaların oluşturduğu fikri ortaya çıkar ve araştırmalar bu fikir esas alınarak yapılır. Messer, Lenobl' ve Şerbina araştırmalarını bu doğrultuda yapmışlardır.

Sovyet tarihi romanı II. Dünya Savaşı yıllarında yeni bir boyut kazanır. Sovyet insanların vatanseverlik duygusu tarihin kahramanlık sayfalarına olan ilgiyi ve dikkati arttırmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıl içinde Sovyet tarihi romanı, halkların tarihteki en önemli dönemlerinin edebiyatta yansımalarını bularak gelişme dönemine girmiştir. 1960'lı yıllardan sonra ise bütün Sovyet edebiyat bilimcilerin de ortak bir görüşle kabul ettiği üzere Sovyet edebiyatı gelişiminde yeni bir döneme girilmiştir. Sovyet Sosyalist Komünist Partisinin 1956 yılındaki 20. toplantısında alınan kararlar 1960'lı yıllardaki edebiyatta meydana gelecek değişimleri belirlemiştir. (Murzaahmedova, 2010: 18). 1960'lı yıllarda edebiyat bilimcilerin dikkatini eserdeki tarihi gerçeklik ile edebi gerçeklik, tarihi kişilik ile edebi karakter, olay, belgeler ile fiksiyon ilişkisi çekmeye başlar. Kuznetsov, Filatova ve Hotimskiyy gibi araştırmacılar bu hususta araştırmalar yaparlar.

1970'li yıllarda Aleksandrova, Varfolomeev, Romanenkova ve Pautkin gibi Sovyet edebiyat bilimcileri genel roman bilimi içerisinde tarihi roman türüyle ilgili tipolojik araştırma faaliyetlerini aktüelleştirmiştir. Araştırmacı Çmıhov tarihi eserde önemli rolü zamanın oynadığını belirtirken, Aleksandrova tarihi eserlerde insanın iç dünyasının kapılarını tarihin açmadığını, tam tersine insanın tarihin gizli kapılarını açtığını belirtip şöyle der: "Tarihi araştıran ilmi eserlerde bile olayları insanların gayretleri sonucu öğreniriz. Sadece edebi eserde değil tarihi gerçeklikte de, belgelerde de insanın subjektif bir bakış açısı var. Edebi eserde ise yazarın subjektif bakış açısı, dünya görüşü ve karakteri önemli bir role sahiptir. Bu yüzden insan ile olay arasındaki bağlantıdaki edebi tarihsellik türün temelini oluşturur." (Aleksandrova, 1987: 20).

Edebiyat bilimci Oskotskiyy bu görüşü eleştirmiş bilim adamı ve yazarın, bilimin ve edebiyatın arasındaki ciddi farklılıklara dikkatleri çekmiş ve görüşlerini şöyle dile getirmiştir: "Tarihi roman kavramını açıklamak için ilk önce romanı, sonra da onun tarihiliğini tanımak gerek. Onu genel romandan ayırmak türün değil, ondaki konunun

özelliğidir. Tarihi roman tarih hakkındaki romandır. O tarih ilmini tekrar etmeden, fakat bununla birlikte sadece bir belgeyi edebi düşüncenin kanunlarıyla tekrar oluşturur.” (Oskotskiy, 1980: 21).

Kuznetsov’a göre ise yazarın ve eserdeki kahramanın yaşadıkları çağın farklı olması gerekir. Yazar şahit olduğu bir tarihi olayı kaleme aldığında eser tarihi eser olamaz. Aleksandrova yazarın yaşadığı devir ile tarihi romandaki devrin birbirine denk gelmemesi fikrine katılır. Ancak yazarın şahit olması veya olmaması yönündeki fikre katılmaz. Yazar romanın konusunu oluşturan olaya şahit olsa da başka bir devrin pozisyonundan olayı değerlendirerek zamanlar arası ilişki kurabilir. (Aleksandrova, 1987: 20).

Tarihi romanın bir diğer sorunsalı da “tarihi olay” ile “geçmiş olay” kavramlarıdır. Kultaeva’ya göre tarihi roman kavramının bir bölümü tarihi denilen sözün geçmiş olayı anımsatmasına hizmet etmez, o tarihi anlama sahip olan bir olayı anımsatmasına hizmet eder. (Kultraeva, 2007: 21). Çünkü bir halkın milli bilincinde tarihi öneme sahip olan olay ve tarihi tutum sadece tarihi türde değil, farklı roman türlerinde veya farklı edebiyat türlerinde de tezahür edebilir. (Pavlovskiy, 1986: 112). C. Aytmatov’un tarihini unutan mankurt kavramını içinde barındıran *Gün Olur Asra Bedel* romanı buna örnek gösterilebilir. Bu hususta A. Gulıga şunları belirtir: “Tarihi bilinç zamanlar arası ilişkiyi oluşturur. Tarihi efsaneler, türküler halkın şuurunda tarihin en önemli olaylarını barındırır. Tarihi sanat geçmişe asıl yaklaşımın şeklidir. Tarihi romanın özelliği düşünceden çıkan bir kurgu olmasındadır.” (Gulıga, 1980: 145).

Tarihi roman öncelikle bir roman olarak görülmeli ve edebi niteliği diğer yönlerinden daha çok ön plana çıkarılmalıdır. Günümüzde bu eserlerde tarihi bilgilerden çok eserin edebi boyutu önemsenmektedir. Tarihe alternatif üretmek, ama edebi yapısını göz ardı etmeden bunu başarmak gerekmektedir.

Ünlü Rus edebiyat bilimci V. Belinskiy tarihi romanla ilgili düşüncelerini şu şekilde belirtir: “Biz tarihi bir roman okuduğumuzda olayların geçtiği ülkelerin vatandaşları, o devrin çağdaşları gibi oluyoruz ve herhangi bir tarihi kaynağın belki de hiç veremeyeceği canlı ve daha anlaşılır bilgiler alıyoruz.” (Murzaahmedova, 2010: 7).

2.Kırgız Edebiyatında Tarihi Roman Türü

Kırgız nesri, özellikle tarihi konularda, Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi diğer eski Sovyet ülkelerinin edebiyatlarından çok daha sonra ortaya çıkmıştır. Nesir türündeki ilk Kırgızca eserler yazıldıkları yıllarda, diğer Sovyet ülkelerinin edebiyatlarına göre, oldukça mütevazıdır.

Kazak edebiyatında tarihi roman türü Muhtar Avezov ile başlamıştır tespitinde bulunulabilir. Onun *Abay Yolu* adlı eseri Kazak tarihi romanına yol gösterici nitelikte olmuş, birçok yazarı bu hususta etkilemiştir. Tacikistan edebiyatında tarihi roman

Sadriddin Ayni ile Özbek edebiyatında ise Abdulla Kadiri ile başlamıştır. Onun *Geçmiş Günler* adlı romanı oldukça önemlidir. (Murzaahmedova, 2010: 53).

Kırgız edebiyatında tarihi roman türü profesyonel anlamda 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Kırgız edebiyatında tarihi roman türünün geç ortaya çıkmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Kırgız edebiyatı diğer halkların edebiyatlarına göre oldukça yavaş ve mütevazı bir gelişme göstermiştir. Murzalieva'ya göre yazılı bir geleneği olmayan ve nüfus bakımından diğer halklardan daha az olan Kırgızların sanat yolunda emin adımlarla ilerleyip çağdaş bir edebiyata sahip olabilmek için uzun bir yol kat etmesi gerekiyordu; ancak Kırgız edebiyatı, o yıllarda, sanat yoluna henüz çıkmıştı. (Murzaahmedova, 2010: 54). Diğer yandan ilk Kırgız kalemlerin profesyonel yazarlık anlamında sağlam bir alt yapılarının olmaması, edebi zevklerinin henüz yeterli seviyeye ulaşmaması da buna sebep olan etkenler arasındadır. Bunun dışında 1920'li yıllara kadar Kırgız dilinin genel iletişim dili olmaması, okullarda öğretilmemesi, Kırgız dilinde kitaplar yazılmaması da önemli etkenler arasındadır. Bu hususta ünlü Kırgız dili araştırmacısı K. Yudahin'in sözleri dikkat çekicidir: "Kırgız dili edebi hayatını sadece 1923'ten sonra yaşamaya başlamıştır." (Yudahin, 1945: 5). 1923 yılından sonra Kırgız dili toplum hayatına girmiş, bu dilde kitaplar yayınlanmış, okullarda öğretilmeye başlanmıştır.

Çağdaş Kırgız edebiyatında roman 1930'lu yıllarda yazılmaya başlanmıştır. İlk romanlar arasında M.Elebayev'in *Uzak Col*, T. Sıdıkbekov'un *Ken Suu*, A. Tokombayev'in *Kanduu Cildar*, K. Malikov'un *Azamattar* adlı romanları yer alır. Kırgız edebiyat çevreleri oldukça zor bir zaman diliminde, Kırgız hayatının tüm alanlarında toplu değişimlerin yaşandığı yıllarda ortaya çıkmıştır ve bu süreç Stalin çıkmazının içine girmiştir. Stalin'in "O Nekotorih voprosah istorii bolşevizma" (Bolşevizm Tarihinin Bazı Sorunları Üzerine) adlı mektubu birçok Kırgız yazarını oldukça etkilemiştir. Mektupta Stalin, Bolşevizm ve Marksist-Leninist öğretilere ters düşecek tüm eylem ve kişilerle acımasızca mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Stalin 1931; aktaran Murzaahmedova, 2010: 57). Bu mektubu direkt bir emir şeklinde kabul eden bazı ülke yöneticileri ideolojik sapkınları Kırgızistan'da yayımlanmış kitaplarda aramaya başlamışlardır.

1920'li yılların sonu 1930'lu yılların başında birçok yazar ve şair tarihi konulara girme cesareti gösterememiştir. Tarihi konularla ilgilenme onlar için oldukça tehlikeli bir iş olmuştur. Kendi sanatında bu konulara giren yazar ve şairler ise birçok zorluklarla karşılaşmış, bazıları ise acımasızca katledilmiştir. Örneğin Sıdıq Karaçev 1928 yılında kaleme aldığı *Erksiz Kündördö* adlı uzun hikâyesinde zenginlerin ideolojisini savunduğu gerekçesiyle birçok eleştiri almıştır. K. Bayalinov da 1928 yılında kaleme aldığı *Acar* adlı hikâye dolayısıyla şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Stalin'in kaleme aldığı söz konusu mektup dolayısıyla Kasım Tınıstanov acımasızca katledilmiştir. *Kasım Şiirlerinin Külliyyatı* adlı eserinde Alaş Orda ideolojisini savunduğu ileri sürülmüştür. Bir süre sonra kaleme aldığı *Akademi Geceleri* adlı eserinde ise Kırgız milliyetçiliği yaptığı, feodal düzeni savunduğu, anti Sovyet düzeni şekillendirdiği ve

Şabdan Baatır'ı övdüğü şeklindeki iddialarla (Murzaahmedova, 2010: 59.) kendisini ölüme götüren süreç başlamıştır. Bu sürecin başlamasında Stalin'in mektubunun olduğu kadar, bu mektubun emirlerini yerine getirmeye gayret eden birçok yöneticinin ve eleştirilenin de etkisi olmuştur. Bu eserlerin ardından M. Elebayev'in *Uzak Col*, A. Tokombayev'in *Kanduu Cıldar* adlı eserleri de benzer eleştirilere maruz kalmış, A. Tokombayev daha sonraları "Yanıldım, yazdım..." şeklinde makale yazarak kendini affettirmeyi başarmış ve yıllarca Kırgızistan Yazarlar Birliği başkanlığı yaparak ödüllendirilmiştir. Mukay Elebayev ise II. Dünya savaşında savaşa gönderilmiş ve cephede hayatını kaybetmiştir. K. Tınıstanov, S. Karaçev, B. Kenensariiev ve Ş. Kokonov'un eserlerinde eleştirilenlerin ve parti yöneticilerinin ideolojik hatalar saptadığı, M. Elebayev'in kasten cepheye gönderilip savaşta hayatını kaybetmesine sebep olunduğu, Kırgız tarihine ve tarihi eserlere ilgi gösteren neredeyse tüm aydınların cezalandırıldığı, hapsedildiği, katledildiği böylesi edebi ve siyasi ortamın yaşandığı dönemlerde Kırgız yazarların tarihi roman türünde yetkin eserler vermesi, elbette, beklenemezdi.

Belirtildiği üzere ilk Kırgız edebiyat çevrelerinin gelişim süreci sorunlu ve yavaş ilerlemiştir. Bunun sebepleri yukarıda belirttiğimiz faktörlerdir. Bunun dışında S. Cigitov'un da belirttiği gibi birçok yazar ve şair tesadüfen hatta yazarlığın gelecekte kendilerinin profesyonel mesleği olacağını tahmin dahi etmeden edebiyat çevrelerine adım atmışlardır. Bu sebeple birçok yazarın edebi uğraşlara attığı ilk adımlar gerektiği ölçüde ciddi ve sanat seviyesi yüksek düzeyde olmamış, edebiyat birçok yazar tarafından geçici bir uğraşı olarak algılanmıştır. Bunun yanında birçok yazar ve şair yazarlık ve şairlik için gerekli entelektüel ve kültürel arka plana sahip olmamışlardır.

Kırgız edebiyatında tarihi roman türü, bütün bu olumsuzluklara rağmen, 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlar. İlk tarihi roman Tölögön Kasimbek'in *Sıngan Kılıç* adlı eseridir. Tölögön Kasimbek'in bu romanının yayımlandığı yıllarda K. Bayalinov'un *Boordoştor*, N. Baytemirov'un *Tarih Esteliği* ve *Cıldızkan*, K. Kaimov'un *Atay*, S. Omuraliev'in *Telegey*, Z. Bektenov'un *Taabaldı Pudovkin* gibi eserleri de yayınlanmıştır. O dönemin *Sıngan Kılıç* dışındaki romanları yazarları tarafından tarihi olarak adlandırılrsa da daha ziyade biyografik roman özelliğine sahiptir ve anlatılan kişilikler genellikle Orta Asya'da sosyalist sistemin yerleşmesi için mücadele eden kişiler, ideal sosyalist tipler, örnek emek kahramanlarıdır. Bu romanların kahramanlarının bir kısmı eserlerin yazılıp yayımlandıkları yıllarda hayattadır. Kırgız yazarlar bu romanları kaleme alırken komşu halkların edebiyatlarından etkilenmişlerdir. 1960 ve 1970'li yıllar Kırgız tarihi romanı için önemli gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur.

Rejim baskısının hafiflediği 1980'li yıllarda Kırgız edebiyatında K. Osmonaliev *Köçmөndör Kağılışı* adlı tarihi romanı kaleme alır. Yazar romanında Sarıbağış ve Bugu boyları arasında uzun yıllar süren çatışmaları konu edinir. (Murzaahmedova, 2010: 63).

Bu yıllarda T. Kasımbek'in XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında Fergana vadisinde yaşayan Kırgızların hayatını anlattığı *Kelkel*, A. Stamov'un Kuzey Kırgızlarının Rusya'ya ilhakını anlatan *Cortuul*, K. Saktanov'un *Urpartar Ünü* ve K. Akmatov'un *Kündü Aylangan Cıldar* adlı tarihi romanları kaleme alınır. 1980'li yılların sonu 1990'lı yılların başında T. Sıdıkbekov'un 6-8. yüzyıllarda yaşamış Yenisey Kırgızlarını konu edinen *Kök Asaba* adlı romanı yayınlanır.

1991 yılından, yani Kırgızistan bağımsız bir devlet olduktan sonra, her alanda olduğu gibi tarihi roman alanında da yazarlar büyük bir özgürlüğe kavuşmuşlar ve özellikle tarihi biyografik romanlar kaleme almışlardır. Söz konusu tarihi biyografik romanlar içinde dikkat çeken Cumakadır Egemberdiev'in *Kanat Han* adlı romanı 2006 yılında yayımlanmıştır. Roman iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Kanat Han'ın çocukluğu ve 1916 yılında isyan eden halka önder oluşuna kadarki hayatı anlatılır. İkinci bölümde ise Kanat Han'ın önder olarak ayaklanan halkla birlikte omuz omuza Çarlık Rusyası'na karşı verdiği mücadele anlatılır.

İsmi verilebilecek bir diğer roman da *Han Ormon*'dur. Yazar Caparkul Toktonaliev eseri iki cilt olarak kaleme almıştır. Yazar Ormon Han'ın kardeşlerinden Şaten'in torunlarından. (Toktonaliev, 2000: 6). Yazar Toktonaliev söz konusu romanı yazmadan önce dönemin gelişmeleriyle ilgili birtakım tarih kitapları da kaleme almıştır. Örneğin, o dönemle ilgili yaptığı araştırmalardan sonra dört makale yayımlamıştır. Bunun dışında uzun bir giriş yazdığı "İstoriçeskie i arhivnie dokumenti ob Ormon Hane (1790-1854) (Ormon Han Hakkındaki Tarih ve Arşiv Belgeleri) adlı bir çalışma daha yayımlamıştır. Bunun yanında akademisyen B.Camgırçinov'un yarım yüzyıl önce yayınlanıp sonra yasaklanan "Kırgızı v epohu Ormon Hana" (Ormon Han Devrinde Kırgızlar) adlı çalışmasını Kırgızca'ya çevirmiştir. Tarihçi K. Üsönbaev'in Ormon Han adlı ilmi monografisi Toktonaliev'in ön sözüyle yayımlanmıştır. (Toktonaliev, 2000: 9). Ormon Han'ın uzaktan akrabası olan ve bu konuda birçok tarihi belgeyi gün yüzüne çıkardıktan sonra eserini yazan Caparkul Toktonaliev romanının birinci cildini 2000 yılında, ikinci cildini ise 2001 yılında yayımlamıştır. Yazarın ilk ciddi edebi eseri bu romandır. Yazar romanın ikinci cildinin sonundaki 'son söz' bölümünde romanının içeriğini anlatır.

Bu iki önemli eserin dışında Samsak Stanaliev'in *Çağıldanın Köz Caşı: Kasım Tınıstanov* adlı romanı bulunmaktadır. Eserde vakayı K. Tınıstanov ile A. Tokombayev'in arasındaki anlaşmazlık ve bu anlaşmazlık sonucu K. Tınıstanov'un 1937 yılında katledilmesi oluşturur. A. Tokombayev ise Sovyetlerin Balkası¹ olmuş ve bu mahlasla şiirler yazmaya devam etmiş, uzun yıllar Kırgızistan Yazarlar Birliğinin başkanlığını yapmıştır. Romanda birçok arşiv dokümanı, partinin ve hükümetin resmi belgelerinden faydalanılmıştır. Fakat bu "belgesellik" eseri roman olma özelliğinden uzaklaştırmamıştır.

¹ Balka Kırgızca "çekiç" demektir. Şair bu mahlasla rejim düşmanlarına karşı bir çekiç gibi olduğunu göstermek için bu mahlası kullanmıştır.

Toyçubay Subanbekov'un *Bars-bek Kagandın Körör Közü* (2002) romanında VII-VIII. yüzyıllarda hüküm sürmüş Kırgız hanlığının kağanı tarihi kişilik Bars Bek'in hayatı ve onun liderliğindeki halkın hayatı, Kırgızların komşu halklarla olan ilişkileri, dönemin toplumsal ve sosyal hayatı anlatılır. (Akmataliyev, 2007: 36).

Bağımsızlık sonrası kaleme alınan bir diğer tarihi biyografik roman ise C.Toktonaliev'in *Şabdan Baatır* adlı romanıdır.

Bağımsızlık sonrası kaleme alınan tarihi biyografik romanlarla ilgili ünlü Kırgız eleştirmen ve edebiyat bilimci Abdıldacan Akmataliev şunları belirtir: "T. Kasimbekov'un *Baskın*, *Kırgın*, E. Tursunov'un *Balbay*, *Boronbay*, C. Toktonaliev'in *Han Ormon*, *Şabdan Baatır*, C. Egemberdiev'in *Kanat Han* gibi romanlarında halkımızın XIX. yüzyıldaki sosyal hayatı, hayat şartları, psikolojisi, umutları, dilekleri, bu devrin ünlü şahsiyetleri tahkiye edilmektedir. Bu romanların yazarları Sovyet devrinde yazılan *Sıngan Kılıç*, *Kelkel*, *Köçmөndör Kagılışı*, *Kızıl Calın*, *Bolot Kalem* adlı eserlerde yer alan izlekleri, konuları arşivlerde gizlenmiş belgelerin temelinde yeni bir bakış açısıyla bakmaya, yeni fikirler düzleminde edebi bulgularla zenginleştirmeye çalışmışlardır." (Akmataliyev, 2007: 58).

Sonuç

Kırgız tarihi romanı özellikle tarihi biyografik türde gelişimine devam etmektedir. Kırgız tarihi biyografik romanların çağdaş Kırgız edebiyatı içinde yeni bir tür olduğu söylenebilir. Kırgız edebiyatında Kırgız tarihinde önemli tarihi kişilik ve olaylarla ilgili romanların yayımlanmaya devam edeceği aşikârdır. Ancak, hâlihazırda Kırgızistan'da yayımlanan tarihi romanlar sayı ve konu çeşitliliği bakımından artış gösterse de, birçoğunun modern roman tekniğinden uzak ve estetik kaygılar taşımadan yazılması hususu Kırgız edebiyat çevreleri ve otoriteleri tarafından da eleştirilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKMATALİYEV, A. (2007). *Azırkı Adabiyat: Tarih Cana Mezgil*. Bişkek.
- AKTAŞ, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. 2. Baskı. Ankara: Akçağ Yay.
- ALEKSANDROVA, L.P. (1987). *Sovetskiy İstoriçeskiy Roman: Tipologiya i Poetika*. Kiev.
- BOYNUKARA, H. (1993). *Modern Eleştiri Terimleri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- GULIGA, A. (1980). *İstoriçeskoe Soznanie i İstoriçeskiy Roman. Literaturnaya Uçeba*.
- GÖĞEBAKAN, T. (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yay.

- KULTAYEVA, Ü.B. (2007). *Kırgız Tarihiy Romandarinın Janrdık Özgöçölügü*, Bişkek.
- MURZAAHMEDOVA, G. M. (2010). *İstoriçeskaya Romanistika Tolegena Kasımbekova i ee Mesto v Razvitii Janra*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bişkek.
- OSKOTSKİY, V. D. (1980). *Roman i İstoriya: Traditsii i Novarstvo Sovetskogo İstoriçeskogo Romana*. Moskva: Hudozhestvennaya Literatura.
- ÖZÖN, M.N. (1985). *Türkçede Roman*, (haz.: Alpay Kabacalı). İstanbul: İletişim Yay.
- PAVLOVSKİY, A. A. (1986). *İstoriçeskaya Pamyat Kak Faktor Formirovaniya Haraktera Geroya v Sovremennoy Proze*. Leningrad.
- SEREBRYANSKİY, M.İ. (1936). *Sovetskiy İstoriçeskiy Roman*. Moskva.
- TOKTONALİEV, C. (2000). *Han Ormon*. Bişkek.
- TURAL, S. (2003). *Tarihi Roman ve Atsız'ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler. Zamanın Elinden Tutmak*. Ankara: Yeni Avrasya Yay.
- YUDAHİN, K. (1940). *Kırgızsko-Russkiy Slovar'*. Moskva: Prosveşenie.